

*Lexikosloone malenkosti.*

DR. GOJMIR KREK ✓

## Jezikoslovne malenkosti.

### 1. Novoslov. nuta — goveja čreda.

V svojih izbornih leksikalnih doneskih natisnjenih v „Letopisu slov. Matice za leto 1879 str. 118—147“ piše o tej besedi Erjavc tó-le: „Nuta, f. goveja čreda, rinderherde. Kamenó na Soči. Stara slovenščina ima: nuta f. die ochsenherde in v ruskem Novem Gradu (Novgorod) se čita o nécih ulicah, imenovanih nutnaja ulica. Mikl. lex.“ Tako na str. 147. Najpreje mi je povedati, da nuta ni staroslovenska oblika, kajti niti Miklošič (Lex. palaeoslov. pg. 456) niti Vostokov (Slovarь cerk.-slavj. jazyka, I. 504) ne navajata dokazil iz staroslovenskih spomenikov *zar' žexijv*, ampak iz staroruskih ali tako imenovanih rusko-slovenskih. Že na drugem mestu sem se bil te besede dotekno<sup>1</sup> ne vedoč še, da jej je tudi v novejši slovenščini spomín ostal. Da bi mi bilo Erjavčevó sporočilo že takrat znano bilo, šel bi bil nektóre korake dalje nego sem, ker bi se bil mogel vsaj na én jugoslovanski jezik opreti, — a ker tega ondi nisem mogel, naj mi bode dovoljeno na tem mestu storiti.

Iz starejših in novejših knjig ne vem Erjavčevemu sporočilu drugega dodati od onega, kar sem zasledil v Jarnikovej knjigi Versuch eines Etymologikons der sloven. Mundart, Klagenfurt 1832. str. 77b, kjer stoji: „nutnja k der stier, auch bik.“ Drugi jugoslovanski jeziki ne poznajo te besede danes in je tudi v starejših njihovih spomenicih ni najti, kakor tudi slovanski jeziki zahodnega oddelka le po polabščini svedočijo, da jim izraz nekđaj ni bil neznan. O besedi samej pa učeni možjé še danes razno mislijo. Nekteri jo prisojajo severnoevropskim jezikom arjoevropskega debla, dasi se je litvanščina besede iznebila, drugi germanščini in slovanščini, še drugi samo prvej (natančneje starej skandinavščini) in bi jo bila torej po slednjem nazoru slovanščina (prav za prav ruščina kakor pravijo) vzela na pósodo. Najverjetnejše pak je, da je sicer obema lastna ali ni obema iz iste korenine nastala, tedaj se izraza le na videz ujemata, kar bodemo v naslednjem skušali pojasniti.

Kdor ima starorus. nuta za izposojeno blago, jo bode prišteval onim besedam, ktere so ruski Slovani dobili po Varjazih iz njihovega jezika, kteri je bil staroskandinavski, točneje starošvedski. In res nahajamo ondi naut govedo, kar je anglosaks. neát, stfriz. nāt, stvn.,

<sup>1</sup> V recenziji Thomsenovega dela The relations between ancient Russia and Scandinavia, and the origin of the Russian state, Oxford and London 1877 (ali v nemškem prevodu L. Bornemanna: der Ursprung des russischen Staates, Gotha 1879), natisnjen v Göttingische gelehrte Anzeigen, 1880 str. 513—539; naše stvari se dotika str. 534.



srvn. nōz iumentum in lokalno nvn. nofs (pl. nōfser). F e n s k i ali čudski rodovi so res po dokazu Ahlqvistovem in Thomsenovem svoj n a u t a — govedo dobili iz germanskega severja, a isto o Rusih trditi se mi ne zdi prav ali vsaj ne potrebno. Za tuje se smatra v ruskem nuta vzlasti zató, ker se jej nahaja koren v germanskih jezicah a v slovanskih enakega korena neki ni;<sup>1</sup> od kor. n u t namreč izvira naut (deblo nauta) isto tako kakor n. pr. got. niutan, angelsaks. neotan, stvn. niozan uti, frui in bi bilo po J. Grimmu (D. Gramm. II. 20) naut, neát, nōz = animal quo fruimur, tedaj nem. nutzvieh.

Ne zató ker slovanščina kor. nut nima, ampak ker ga tukaj sploh r a b i t i n e m o r e m o, se ná-nj ne oziramo dalje. Ako bi nam bilo ohranjeno s a m o rus. nuta, bi smeli vsaj misliti, da ruski u tudi staroslov. u v tej besedi odgovarja, ki bi tedaj tudi v tem jeziku glasila se n u t a. Ali polabščina nam po oblikah n u n t u n g t. j. n a t a čreda živine in n u n g t a r, n u n t ā r t. j. n a t a r črednik, kravar<sup>2</sup> jasno svedoči, da je v staroslovenščini zgoli oblika \*n a t a mogoča, ktere naravni odziv v ruskem zopet drug biti ne more od onega, ki se je res ohranil t. j. nuta, kakor sudъ pa sadъ ali ruka pa rāka. Polabščina nam tedaj odločno brani imeti obliko n u t a za staroslovensko ali prav tako odločno jej prisoditi kakovo korenino, ki ne bi imela v sebi elementa, ki naravno staroslov. ā odgovarja. Zató pa \*n a t a n i v genetičnej zvezi s kor. n u t i n t u d i n e z besedo naut, i n k e r j e n u t a l e r u s k i r e f l e k s s t a r o s l o v. \*n a t a, n e m o r e b i t i v z e t a i z g e r m a n s k i n e a l i v s a j n e p o n a r e j e n a p o o n i h s t v o r i h, k t e r i m j e o n d i i z v o r k o r. n u t.

Marsikomu se utegne čudno zdeti, da bi besedi \*n a t a i n naut, ki se v p o m e n u s k l a d a t e i n s t e t u d i v f o r m a c i j i t a k o e n o l i č n i, ne bili povsem sorodni. Enaki primeri so sicer v jezicah precej redki ali vendar jih je, ki nam nudijo za naš slučaj povoljnih analogij in omenjam tú le gr. *θεός* in lat. *deus*, ki sta istega pomena in na videz istega izvira a ju je treba vendar etym. ločiti, ker lat. *deus* sicer kaže na kor. div (prim. stind. dēvá nom. dēvās) a ne tudi gr. *θεός*, kajti gr. *θ* tirja prvotni in staroind. dh, ako že o tem ne govorimo, da v tem slučaju staroind. ē n i gr. ε a m p a k ε ι.

Ni pa proti jezikovim pravilom, da se je mislilo na kor. n a m, gr. νειν v νείειν, νείος, νομός, νομείς, stbaktr. nema in stfrank. nimid paša<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Matzenauer Cizí slova ve slovanských řečech, v Brně 1870, str. 6.

<sup>2</sup> Aug. Schleicher Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache, St. Petersburg 1871, str. 73.

<sup>3</sup> Prim. Zeitschrift f. vögl. Sprachforschung XXI. 2; Fick Vgl. Wörterbuch der indogerm. Sprachen, II.<sup>3</sup> pg. 394; Pott Etymologische Forschungen, II.<sup>2</sup> oddelek 4. str. 193—199.

in je tedaj \*nata postalo iz n a m + t a ter nasproti naut gledé p o m e n a manje točno določeno in omejeno, označujoč čisto splošno živino, ki se na pašo goni. V novoslov. bi bili pričakovali n o t a (stslov. hráštъ nslov. hróšč, kašta-kóča, kátr-kót, láka-lóka, sákr-sók) ali precej splošno je zdaj n. pr. mûka cruciatus za moka iz mûka, grûdi iz grádi in posebno gosto v rezijanskem razrečji, kakor se tudi pri glagolih z obrazilom nâ (in kar je iz njih postalo) češče čuje nû nego nō. Vendar se mi pa zdi, da imamo o k a m e n e l o organično obliko še danes in sicer v lastnem imenu N o t a r, ki se ne redko okoli Loke na gorenjem Kranjskem nahaja in najbrže tudi drugod. Ker imamo Ž o l n i r j e v, Š o l a r j e v in celó Š l i b a r j e v bi morda bilo misliti in se je tudi mislilo pri N ó t a r j i h (tako se naglaša) na n o t a r j e ali b e l e ž n i k e in ne na analogijo z G o s a r j i, O v č a r j i ali K o z a r j i. Uzrok da zagovarjam Notarjem jezikovo domovinsko pravico je prvič tá, da govori domača analogija odločno zá-nje in nas tudi primerjanje sorodnih slovanskih imén uči, da so bile enake na pastirsko življenje oprte tvorine za o s o b n a imena posebno v čisli. Drugič pa in vzlasti, ker niti v N e m c i h niti v I t a l i j a n i h, kakor sem se uveril, n i o s o b n i h i m e n, katerim bi bil služil n o t a r i u s za prototyp. Pri nas pak je stvar tuja in s stvarjo se je vrinola tudi beseda od enega imenovanih sosedov, kakor nam je došlo tudi k r š č a n s t v o od d v e h s t r a n i j, iz Ogleja in Solnograda ter z njim obilica tujih besed, katerim je odmerjen prestor v našej latinsko-nemškej crkvenej terminologiji. Tem pótem so se omogočili naši P a p e ž i, Š k o f j e, Š k o f i č i, D e j a k i (diaconus) ... a n o t a r i u s ne spada méd-nje in je tudi drugače ostal za o s o b n o i m e n o s l o v j e čisto neploden in národu tuj ter je najmanje verjetno, da bi bili moji rojaki hribovci, prvotno pastirji par excellence, imeli pred stoletji sami in edini toliko školastično-birokratske naobraženosti, da jim je kakov notarius cuae, terrae ali le pabuli mogel biti za uzor ter povod osobnemu imenu. S kratka, naši Notarji in lat. notarii so si tako malo sorodni, kakor postavim gr. βροτός in nemški brot ali stslov. velъblādzъ, velъbādzъ (got. ulbandus) ter stslov. velij blādzъ in več drugega temu podobnega.

Še mi je opomniti, da novoslov. beseda neposrednje tudi govori za domači izvor rusk. nuta, kajti tuje je ali oboje ali niti to niti prvo. Ako bi se še moglo misliti, da je rus. „nuta“ vzeto iz skand. naut, je to za našo besedo nemogoče, ker je mi gotovo iz Skandinavije nismo dobili ali je tudi ne v z e l i iz k t e r e g a k o l i g e r m a n s k i h n a r e č i j, ker ne bi iz nobene gori navedenih oblik moglo po jezikovih pravilih postati nûta ali nōta. Imejmo tedaj oboje kakor tudi polab. nâta, nâtar ter staroslov. \*nata, \*natarъ prav tako za slovansko blago, kakor germ. nauta (od kor. nut) za besedo germanskega prajezika.



## 2. Novoslov. biležnik, bilježnik, beležnik = notarius.

Poprej smo pisali po ikavskem biležnik, v novejšem času pak smo začeli beležiti, spomnivši se da smo ekavci ali prav za prav, ker mislimo, da tiči v beležniku nekaj belega. V starih spomenicih, katerih pa nobeden ni staroslovenski v strogem smislu in tudi ne starejši od 14. stoletja, nam je sporočena oblika bĕlēgъ<sup>1</sup>, ktera se tudi v starej slovenščini ni mogla drugače glasiti. Doslednje je tedaj pisati ali beleg, kakor se je prav zdaj pri nas začelo ali bilig, kakor je n. pr. pisal Belostenec v svojem Gazophyl. lat.-illyr. II. 14, da o iekavcih ne govorimo, katerim je v našem slučaju staroslov. ě v zategnenih zlogih ije v nezategnenih pa je. Ali pisava že v starejših srbskih listinah ni doslednja in se čita ondi poleg bĕlēgъ tudi belēgъ, belegъ in biligъ<sup>2</sup>, dočim se danes v Srbih in Hrvatih piše biljeg, bilježiti, kakor se je po svedoštvu Mikaljinem<sup>3</sup> pisalo tudi pred 200 leti in več.

Mene je v bĕlēgъ vedno motil suff. ěgъ, ki je ozko v zvezi s suff. egъ in se oba, kakor sodim, pilepljata skoro brez izjeme le tujim deblom<sup>4</sup> (ako se tu smé sploh govoriti o pilepljanji v navadnem smislu) ter sem že davno v svojih akademičnih predavanjih proglasil bĕlēgъ za tujo besedo. Mislim sem najprej na magy. bélyeg, bilyeg, billog, bilig spomnivši se na nsl. beteg, betežen, malorus. betižnyj, ki je tudi iz istega jezika vzeto; ali nekaj iz zgodovinskih ozirov nekaj pa in posebno, ker tudi magy. bélyeg ni domač, ampak mu nekteri prisojajo, da je iz slovanščine vzet<sup>5</sup>, nisem smel na magyarščino ali sploh fensščino (prim. postavim čerem. pāle, pallá, pālǎ znamenje) več misliti. Že Boller<sup>6</sup> pak prisposodblja magy. bélyeg z mong. belke ali belge in tur. bilkü, bilgü = signum, indicium in bi

<sup>1</sup> V razpravi „o kresu“ sem se bil svojej navadi ž z ě latiniti zgoli zato izneveril, ker sem se bal, da ne bi tiskarna imela dosti tega znamenja; pisalo se mi je kesneje, da ga imajo v ozbilji in mi je torej mogoče prejšnjej navadi zvest ostati.

<sup>2</sup> Gl. Daničić Rječnik iz književnih starina srpskih, u Biogradu 1863, I. 100.

<sup>3</sup> Blago jezika slovinskoga; Dictionarium illyricum, Lavreti 1649, s. v.

<sup>4</sup> Z nekoliko gotovostjo se more le bubrēgъ, ako je v istini staroslov. \*bābrēgъ, izvajati iz domačega kor. bāb ter debila bābr z obrazilom ěgъ, kakor je to storil Matzenauer op. cit. str. 21 in v „Listy filol. a paedagogické“ VII. 21. Ali izpeljava ima marsikaj dvomljivega in ostane Miklošičevo mnenje prav verjetno, po katerem bi bilo „bubrēgъ“ nastalo iz tur. böbrek. Prim. Mikl. Fremdwörter in d. slav. Sprachen str. 7, 8. Vsekako tuj je stslav. in srb. kovčegъ(ь), srb. čepčeg, čereg, sanseg, šiljeg ali ž. balega, kesega, štiljega in mnogo drugih.

<sup>5</sup> Tako Miklošič v razpravi Die slavischen Elemente im Magyarischen, Wien 1871, str. 19.

<sup>6</sup> Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften; philos.-hist. Classe, XIX. 265, Wien 1856.

torej sodilo našo in magy. besedo z vsemi fenskimimi pritikljejimi imeti za turško-mongolsko.<sup>1</sup> Moj tovariš Vilj. Tomaschek, izvrsten poznavalec teh jezikov, mi je bil tudi naravnost izrekel, da so vsi dotični fenski ali čudski izrazi tatarski, t. j. turško-mongolski, katerim edinim je prvotno lastna beseda in sicer v pomenu znak, znamenje in često tudi ureza, zareza in temu podobno. Tako ima po istem učenem khalkha-mong. belge (reci bālgā), bilik in iz turških narečij: uigur. belkū, pravilnejše bālgū, čagat. in osman. bilgū, jakut. bāliā in čuvaško pallā iz ballā, ker je v čuv. nastal povsod *p* iz starejšega *b*. Vsem dotičnim turško-mongolskim besedam je lasten pomen znamenje, ali dokazano je tudi, da se je izcimil iz konkretnega pomena urezati, usekati po analogiji tur. bič rezati in bitik pisanje ali sūr seulptere in sūr pismo, pisanje.<sup>2</sup> Nekaj podobnega imamo tudi v novejših slovanskih jezikih v istej besedi in omenjam samo, da Mikalja (op. cit. pg. 14) tolmači bilježiti z ognjem žigati, notam inurere, kakor mu je tudi bilježen = ognjem žgan, stigmaticus, stigmosus, — slednje nekako v smislu Rimljanov, ki so sužnjem pregrešivšim se užigali žarečim železom početne črke njihove pregrehe na čelo in je zato imenovali stigmosi ali literati. In baš v turških narečjih pomenja ista beseda tudi stigma in tedaj tudi to naše mnenje potrjuje.

Gledé stvari same pa, kolikor se je „pisanja“ dotika, komú bi ne prišlo v spomin poročilo časti vrednega meniha Hrabra, ki v svojem znanem spisu „o pismenъхъ“ o naših prednikih pravi: „Prěžde ubo Slověne ne iměhā knigъ, nā črta mi i rěza mi čtěhā i gataahā, pogany sāšte.“ Črta in rěza ste tu isto, kar bēlēgъ in prav nič bi nas ne motilo, da je eno ali drugo ali oboje z njim zamenjeno, kajti smisel vsega stavka je samó, da pogauski Slovani niso poznali glasovnega pisanja v današnjem smislu ali pač figurativno, po črtahъ in rězahъ ali, če hočete, po bēlēzěhъ nastalo. Iz tega pa tudi sledí, da so začetki pisanja tako v sorodnih kakor v nesorodnih narodih često isti.<sup>3</sup>

Od navadnega pomena nekako odtegnola se je nslov. „beležen“, o kateri piše Erjavec (op. cit. pg. 133) tó-le: „Beležen-žni f. znamenje, zeichen, marke n. pr. na „obeljenih“ drevesih, ki jih je posekati. „Vidiš, ondě je beléžen.“ Vas Krn. Primeri staroslov. bēlēgъ m. das zeichen“.

<sup>1</sup> Tudi Matzenauer ima zdaj bēlēgъ za izposojen iz turškega. Gl. Listy filologické a paedagogické, VII. 21, v Praze 1880.

<sup>2</sup> Prim. Vámbéry Etymol. Wörterbuch der turko-tatarischen Sprachen, Leipzig 1878, str. 202, 203; idem Die primitive Cultur des turko-tatarischen Volkes, Leipzig 1879, str. 269, 270.

<sup>3</sup> Natančnejše sem o tem pisal v knjigi „Einl. in die slav. Literaturgeschichte“, str. 133—137 in je ondi tudi navedena literatura o tem predmetu za vsakega, ki hoče globlje o stvari se podučiti.



Tú se je ljudska ali tako imenovana *etymologia arbitraria* polastila besede, želeč pojasniti jo po svoje, kar jej je bilo tem lažje, ker je imela v tem posebnem slučaju res s pojmom „bel“ opraviti. Podomačila je tem pótém tuji *bělěgъ* tako, kakor je n. pr. storila Drénopolje iz Adrianopolis in množico drugih krajevnih imen, v katerih je gr. *πόλις* doslednje s „polje“ prevedeno. Zató *bělěgъ* ostane v korenu tuja beseda, naj jej tudi ogrnemo domače oblačilo ali vdahnemo domač pomén. S kratka pa: nslov. beležen je z *bělěgъ* ali v zvezi ali ni; ako je, ni domača, ako ni, nam je pa sploh ni jemati v poštev, ampak jo po etymologiji strogo ločiti od vseh sem spadajočih besed.

Ali utegne ta in oni poreči: Ti sam praviš, da *bělěgъ* sicer ni staroslov. beseda ali da jej je vendar že sled v 14. stoletji; ako je pa turška, bi jo mogli in smeli pričakovati še le po letu 1453em, kajti še le to leto so prihruli Turki v Evropo in toliko te je vendar zgodovinarja, da to veš. Ta zgodovinski čin mi je v spominu in tudi vem, da je ogromna večina turških besed še le vsled tega dogodka mogla prodreti v jezik bolgarski in srbski in poplaviti domače besedno blago ali motil bi se, ki bi mislil, da pred omenjenim časom ni prišlo nič turškega v slovanske jezike. Spomina vredno je že za naš slučaj, da je ohranila tudi čuvaščina spomin na besedo *bělěgъ*, kajti v Čuvaših nam je po dokazu Kunikovem<sup>1</sup> iskati potomce onih Bolgarov, ki so v petem stoletji kočevali ob Kami ter srednje Volgi (st. Rha in še danes od fens. ljudstev Raw imenovana) in so kasneje (678. leta) ustanovili samostojno državo bolgarsko v moesijskih (ali mysijskih) Slovenih, kateri so od njih dobili ime, in k večjemu dve ali tri kôpe besed, ktere so tedaj turškega proizvoda in v ktere utegne spadati tudi bolg. *bělěgъ*, po Bogorovu<sup>2</sup> le *signe*, *l'enseigne*, le *caractère*, le *stigmate*, le *cible*. Ali ni baš treba, da bi moral še le v Moesiji *bělěgъ* biti sporočen tem Slovenom po turških Bolgarih, ampak so najbrže slovanski rodovi seznanili se s to besedo že v svojej prvotnej domovini za Karpati. Kakor nas uči zgodovina, so imeli na severji za sosede fenske narode a na vzhodu so mejašila tudi nektera turška ljudstva z njimi, in kakor je Slovan rano vzel od Gota na jugu svoj vel. *bādъ* (got. *ulbandu-s*) in slednji od prvega svoj plinsjan (stslov. *pľesati*), so lahko istim načinom dobili Slovani ali vsaj njihov severno-vzhodno-južni oddelek svoj *bělěgъ* (in po them. zlogu podobni *bělъčugъ* *anulus*) iz turških ust. Stvar sama bi enaka ostala, da imajo tudi najstarejši staroslovenski spomenici to besedo, ali jako bi jej koristilo, ako bi jo vsaj eden zahodnih slovanskih jezikov bil ohranil, česar mi pač ni mogoče ukrepiti in se bode tudi drugim javaljne posrečilo.

<sup>1</sup> Izvĕstija al-Bekri o Rusi i Slavjanach, Peterb. 1878, str. 118—161.

<sup>2</sup> Bolgarsko-frenski rĕčnik, II. 25.



Ker smo pa že Gote imeli v spominu, si ne morem kaj, da ne bi tu navel, kar piše Jordanis ali bolje porok mu Cassiodorij o njihovih zakonih. On pravi: „Diceneus... ethicam eos erudiens, barbaricos mores compescuit; physicam tradens naturaliter propriis legibus vivere fecit, quas usque nunc conscriptas belagines (sic cod. Palat., belagiones cod. Ambros.) nuncupant“.<sup>1</sup> Nemški učenjaki in med njimi neumrlega spomina J. Grimm<sup>2</sup> mislijo na gotsko koreniko temu izrazu, izvajajoč ga iz \*binalagjan in bi bili got. belagines to, kar nem. belege. Ta pomén je za dobo, v kateri je beseda nastala, prav malo verjeten in J. Grimm sam se tudi ne poteza posebno zá-nj. Ako pomislimo, da Jordanis to poroča o vzhodnih Gotih, ki so svoje dni bivali ob severnih bregovih Ponta in imeli za sosede na severji Slovane (Ante kakor je nekteri stari pisci imenujejo), na vzhodu pa (ako imajo nekteri sicer prav večši zgodovinarji prav) med drugim rodove turškega kolena, — se menda ne bode nikomur zdelo pretirano, ako izrečemo mnenje, da so dobili Gotje svojo besedo, ki dela učenim dosta preglavice, iz istega ali podobnega vira kakor Slovani.

Gledé iz turščine vzetih besed pak sledí naravno, da nam je ločiti staroturške, bi rekel, od novoturških; sicer na izrazu ni toliko, da se le sporazumemo, kaj hočemo z njim zaznamovati in kdor ima v spominu, kar smo gori povedali, mu stvar ne more biti več nejasna. Marsikaj bi se dalo lažje določiti, da bi bil stari jezikov zaklad tako na razpolaganje, kakor je recimo staroindijsčina ali le staroslovenščina, a v Turcih je neprilichnost, da imajo toliko kakor nič starih spomenikov (najstarejši je iz l. 1069.) in nam torej o zgodovini njihovega jezika vedó učenjaki prav malo povedati. Vendar se pa po primerjalnem potu in vzlasti oziroma zgodovine naših jezikov pri posamezni besedi ne bode težko odločiti ali jej je izvirnik v starejši ali novejši turščini.

Bélg z smo torej v teh vrsticah v družbo izposojenih besed zapisali; ali je zarad tega naj ne rabimo več? Zakaj bi je ne? Prav v najnovejšem času smo se je tako oklenoli, da bi hodilo marsikomu prav hudo, se od nje ločiti. In kaj bi morali vse pustiti, ako bi zametavali, kar nima čisto domačega lica! Brez tujih besed ni mogel do zdaj še nobén narod prebiti in menda mi ne bodemo prvi te zgodovinske resnice na laž postavili. Ali nekaj bi pač dobro bilo in koristno. Kedar imamo za isti pojem domačo in tujo besedo, ne puščajmo slednje vsaj preoblasti. Ako nam nudi ne le sedanjí, ampak tudi stari jezik znamenije

<sup>1</sup> Jordanis De Getarum sive Gothorum origine et rebus gestis, ed. C. A. Closs, Stuttgartiae 1861, cap. XI., pg. 51.

<sup>2</sup> Geschichte d. deutschen Sprache, 3. Aufl., Leipzig 1868, str. 317.

in znakъ poleg bĕlēgъ ter znamenati in znamenavati za \*bĕlēžiti (gl. Mikl. Lexicon s. v.) nam ceteris paribus menda ne bode dolgo misliti, komu pristoji prednost.

### 3. Osoja, ozoja = multum.

Marko Marulić (r. 1450., umrl 1524. l.) in nasledniki mu imajo za pójem mnogo redkokrat izraz osoja ali ozoja. Tako poje Marulić v svojej Juditi:

Mnoga bo ozoja ondi bihu tada,  
kim ne biše broja, kola tere stada.<sup>1</sup>

Ali Hektorović v Prikaz. života sv. Lovrinca:

Mene močno tuge dave  
cić bolesti moje glave,  
ka mi daje trud osoja,  
da ne mogu najt' pokoja.<sup>2</sup>

Daničić (v knjigi Poslovice, v Zagrebu 1871, str. 122) navaja (iz Dizionario italiano-latino-illyrico, opera del p. Art. Della Bella, in Venezia, 1728, Ragusa 1734) poslovico (l. cit. šte. 4525): „što je ozoja ozoja“ a se inače ne spušča v nobeno razlaganje besede osoja ali ozoja. Luko Zore (v razpravi Nešto o pjesmam M. Marulića Splječanina, u Dubrovniku 1876, str. 21) misli, da je bržčas turška in Leskien (Archiv f. slav. Philologie V. 82) pravi samo, da utegne satis pomenjati a da je drugače skrivnostna (rāthselhaft). Kolikor je vsaj meni znano, je to vse, kar se je dozdej pisalo o njej. Skrivnostna je zares in dvomim, da se bode komu posrečilo jej tako do korena poseči, da bi se pokazala hrvatsko ali srbsko. Naj jo presojam in primerjam kakor jo hočem, nič analogičnega jej ne morem vsporediti. Sodim, da ni domača, ampak kljubu končnemu *a* vzeta iz italijanskega *assai* = mnogo. Ugovarjalo se menda ne bode, da ni navadno v isteji besedi naglašeni in nenaglašeni tuji *a* v o spreminjati, kajti samo naglašeni zategnjeni *a* je v slovanščini tudi *a*, nenaglašeni pak in naglašeni kratki *a* se spremeni v o (gl. Mikl. Vgl. Gramm. I.<sup>2</sup> 72). Tudi ni, da bi se pisava ozoja poleg osoja navajala proti izpeljavi; pisava upravi doslednja in se tedaj razven ozoja in osoja celó javlja ožoja in ošoja. Vsekako nenačuden pa je parasitni končni *a*, kakor rad se sicer v besednej sredini vtika: kontenat, punat, veras iz contento, punto, verso. Na primere kakor oda vsih, oba tu meju in podobno se nam ni sklicovati, ker bi z njimi za naš slučaj ničesa ne pridobili. Bolje ugaja primer: kad je njija (m. njih) paša domamio,

<sup>1</sup> Stari pisci hrvatski; na svet izdaje jugoslav. akad. znanosti i umjetnosti, I. 12.

<sup>2</sup> Stari pisci hrv. VI. 95. Pod črto stoji opazka, da „se može čitati i ozoja, ožoja ošoja.“



koji iz Jukičevega Bos. prijatelja (I. 39) navaja Zima v knjigi Figure u našem nár. pjesničtvu, str. 203. — Ali včasí nahajamo v starejših pisateljih *e* na istem mestu: vime (Stari pisci II. 15), domome (ibid. 510) in ne bilo bi nemogoče, da se je vsled analogije nekđaj govorilo tudi osoje, ali se kasneje iz kterega uzroka koli sprevrglo v osoja. Naj si pa je kakor koli, končni *a* nas ne more preveč motiti in je v tem slučaju prav tako epenthetičen kakor *e*, ki je nekđaj utegnil stati na njegovem mestu. Vse drugo se popolnoma sklada in ni prezreti, da se osoja nahaja edino le v spisih primorskih pisateljev, t. j. onih, ki so bili z italijanskim življenjem v najožjeji dotiki, kakor danes tudi beseda razven v nekterih redkih krajih po Dalmaciji nikjer ni več znana in tudi poprej ni bila.

Po sporočilu prijatelja mi Mat. Valjavca se v kajkavskih knjigah naletí sicer redko na neki prilog ozojen, — ali že pómén sam ga loči od naše besede ravno tako kakor osoje (sr. sp. in navadna oblika), osoja (Belost.) ali o'sōj (Mikalja) in ga tedaj ne jemljemo v poštev.

Osoja torej pomenja mnogo in je vzeta iz italij. assai smo rekli. Poslovice „što je osoja osoja“ je nalik „što je bolje bolje“ in je oboje skrajšano iz „što je ozoja je ozoja“ in „što je bolje je bolje“ kakor se pravi „što je lijepo mučno je“ (prim. Daničičeve Poslovice str. 122). Kakor tedaj velimo „kar je preveč je preveč“ ali „kar je prav je prav“ ali uprav Nemec „was viel ist ist viel“ tako se tudi pravi „što je osoja osoja je“ ali „što je osoja osoja“.

G. Krek.

---

*Ponatis iz „Kres-a“ št. 2. I. 1881.*